

УДК 336.225

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.18>

С. В. Халабурдін

аспірант кафедри податкового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОДАТКОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІЛЬГ З ПДВ В УКРАЇНІ ТА ЄС: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У статті досліджується система пільг з податку на додану вартість (ПДВ) в Україні та аналізується законодавство деяких країн Європейського Союзу щодо пільг з ПДВ, включаючи Німеччину, Італію, Польщу та Швецію. Представлено порівняльний аналіз та перспективи адаптації українського національного законодавства в контексті європейської інтеграції. Запропоновані заходи щодо вдосконалення поточної системи включають модернізацію правових норм, автоматизацію механізмів адміністрування ПДВ, встановлення прозорих та підзвітних процедур надання податкових пільг та гармонізацію податкових норм зі стандартами ЄС. Ці кроки спрямовані на зменшення корупції, підвищення ефективності використання податкових пільг та зростання довіри суспільства до національної податкової системи.

Аналіз міжнародного досвіду показує, що держави-члени ЄС успішно впроваджують багаторівневі системи ставок ПДВ з диференційованими ставками, адаптованими до економічної та соціальної значущості товарів і послуг. Ці системи підтримуються передовими цифровими інструментами та чіткими адміністративними процедурами, що сприяють прозорості та підзвітності. Україна може скористатися цими практиками, зокрема у впровадженні суперзнижених ставок ПДВ для основних товарів, таких як продукти харчування, ліки та освітні послуги. Водночас, запровадження надійних механізмів моніторингу та оцінки є важливим для запобігання зловживанням.

Дослідження також виявляє системні виклики, які перешкоджають ефективності української системи пільг з ПДВ. До них належать непрозорість у прийнятті рішень, неадекватний державний нагляд та поширеність корупційних практик, що призводять до необґрунтованого надання податкових привілеїв. У багатьох випадках пільги з ПДВ не відповідають стратегічним соціально-економічним цілям і використовуються вибірково, підриваючи чесну конкуренцію та спотворюючи ринок. Чинна законодавча база, хоча в цілому відповідає міжнародним принципам, потребує значного покращення. Зокрема, необхідним є встановлення чітких критеріїв відповідності, вимірюваних показників впливу та періодичних переглядів політики податкових пільг.

На завершення, дослідження підкреслює важливість узгодження української системи пільг з ПДВ з найкращими практиками ЄС як вирішального кроку до успішної економічної та інституційної інтеграції. Впровадження комплексної реформи, заснованої на прозорості, ефективності та підзвітності, не лише підвищить фінансову стійкість, але й сприятиме створенню більш справедливого та орієнтованого на зростання податкового середовища.

Ключові слова: податкові пільги, податок на додану вартість, ставки податку на додану вартість, непряме оподаткування в країнах Європейського Союзу.

Постановка проблеми. Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із основних джерел наповнення доходної частини державного бюджету України. За інформацією Мінфіну: за 8 місяців 2024 року до загального фонду держбюджету залучено

1,4 трлн грн, з яких кожна третя гривня від ПДВ. Разом з тим, система пільг з ПДВ відіграє важливу роль у підтримці соціально значущих галузей економіки, стимулюванні інвестицій та забезпеченні конкурентоспроможності окремих сек-

торів. У сучасних умовах реформування податкової системи, підвищення прозорості фінансових відносин і необхідності зменшення корупційних ризиків питання ефективного регулювання пільг із ПДВ набуває особливої значущості.

Окрім цього, пільги з ПДВ впливають на конкурентне середовище та умови ведення бізнесу. Непродумане або надмірне застосування пільг може призводити до зловживань, втрат державного бюджету та нерівномірного розподілу податкового навантаження між учасниками ринку. У той же час гармонійно сформована система пільг з ПДВ здатна стати важливим інструментом для стимулювання росту економіки України, підтримки малого і середнього бізнесу, а також залучення іноземних інвестицій, особливо в період відновлення України.

Особливої актуальності тема пільг із ПДВ набуває у зв'язку з євроінтеграційними прагненнями України. Впровадження найкращих практик Європейського Союзу (ЄС), адаптація національного законодавства до європейських стандартів і гармонізація податкових норм відкривають нові перспективи для вдосконалення системи пільг. Водночас це вимагає критичного аналізу діючих норм, усунення недоліків і вдосконалення механізмів адміністрування. Таким чином, дослідження пільг з ПДВ є не лише актуальним, але й необхідним для формування збалансованої податкової політики, яка забезпечить стаке економічне зростання та соціальний добробут громадян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Щодо запропонованої тематики дослідження серед науковців та юристів, які досліджували позначену проблематику варто відзначити наступних. Серед зарубіжних представників науки: А. Афонсо, Р. Варсано, Р. Вебер, Д. Вілсон, Дейвіс Г., У. Гейл Флет, Д. Даймонд, М. Деверо, С. Коліньон, К. Найкел, В. Оутс, Р. Перротті, Г. Табелліні, В. Танзі, Г. Таубер, М. Уайт. Тематиці аналізу та дослідження наукової думки щодо питань національного та міжнародного оподаткування присвяченні роботи наступних науковців України, зокрема В. Андрущенко, З. Варналій, О. Василик, О. Васи-

льєв., О. Данілова, М. Карлін, І. Мельник., Л. Попова, А. Соколовська, С. Терещенко, В. Федосов, Н. Ткаченко та інші.

Мета статті – комплексне дослідження системи пільг з податку на додану вартість в Україні, визначення їх ролі у забезпеченні економічного розвитку, соціального захисту та стимулювання окремих галузей економіки. Важливим завданням є аналіз законодавчої бази, що регулює надання пільг з ПДВ, оцінка їх ефективності та впливу на податкові надходження до державного бюджету. Робота спрямована на вивчення основних видів пільг, які діють в Україні, а також механізмів їх адміністрування. Особливу увагу приділено питанням відповідності чинної системи пільг найкращим міжнародним практикам, зокрема стандартам Європейського Союзу, у контексті євроінтеграційних прагнень України.

Завдання дослідження є аналіз системи пільг з ПДВ, відповідно до податкового законодавства України. Систематизувати види пільг з ПДВ, що діють в Україні. Дослідити міжнародний досвід у сфері пільг з ПДВ. Оцінити перспективи розвитку системи пільг з ПДВ у контексті євроінтеграції. Визначити, як адаптація до стандартів Європейського Союзу та впровадження сучасних механізмів можуть сприяти сталому економічному розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Серед пільг, встановлених ПКУ можна виділити звільнення від сплати ПДВ. Звільнення від сплати ПДВ, відповідно до ст.197 ПКУ [1], є однією з найбільш поширених пільг, яка застосовується до конкретних товарів, послуг і операцій, що мають соціальне чи економічне значення для держави. Це дозволяє знизити ціну на такі послуги для кінцевих споживачів, підвищуючи доступність для широких верств населення.

До основних прикладів звільнення від ПДВ в Україні відносяться:

- Освіта. Послуги у сфері освіти звільняються від ПДВ, щоб забезпечити доступність навчання для громадян. Це стосується не тільки навчальних закладів, а й курси підвищення кваліфікації, професійне навчання, а також надання освітніх послуг через онлайн-платформи.

- Медицина. Послуги, що надаються державними та комунальними медич-

ними установами, звільняються від ПДВ, що дозволяє зменшити фінансове навантаження на пацієнтів і робить медичну допомогу більш доступною. Наприклад, операції, консультації лікарів, лікування в лікарнях, придбання ліків для громадян часто не обкладаються ПДВ.

- Житлово-комунальні послуги. Вартість житлово-комунальних послуг також звільняється від ПДВ для зниження вартості для населення. Це стосується оплати за комунальні послуги, такі як водопостачання, електроенергія, газ тощо.

- Фінансові послуги. Операції з наданням фінансових послуг, таких як банківські послуги, кредитування, страхування також можуть бути звільнені від ПДВ.

Наступним елементом пільг є знижена ставка ПДВ (ст.193 ПКУ). Знижена ставка ПДВ застосовується до певних видів товарів і послуг з метою зробити їх більш доступними для споживачів. В Україні знижена ставка ПДВ застосовується не так часто, але для деяких товарів і послуг цей механізм використовується. Лікарські засоби та медичні вироби. Лікарські засоби, що мають сертифікати відповідності, а також медичні вироби, зокрема для лікування інвалідності, звільняються або оподатковуються за зниженою ставкою ПДВ. Це робить медичні послуги і лікування доступнішими для громадян, зокрема для тих, хто потребує постійної медичної допомоги або спеціалізованого лікування.

Державна політика також передбачає пільги для окремих категорій платників, таких як малий бізнес, аграрний сектор та інші. Це дозволяє зменшити податкове навантаження на певні групи підприємств і стимулювати розвиток економіки в ключових сферах.

- Малий бізнес: суб'єкти підприємницької діяльності, які реалізують свій податковий обов'язок за спрощеною системою оподаткування, можуть бути звільнені від обов'язку сплачувати ПДВ, якщо їх річний дохід не перевищує встановлену ПКУ межу. Це дозволяє малим підприємствам мінімізувати податкове навантаження і знизити адміністративне навантаження, сприяючи розвитку малого та середнього бізнесу. У випадку, якщо суб'єкт господа-

рювання вирішить стати платником ПДВ, він отримає право на податковий кредит, що дозволяє відшкодувати податок на витрати.

- Аграрний сектор: для сільськогосподарських виробників в Україні введено спеціальний режим оподаткування ПДВ, який дозволяє знижувати податкове навантаження на аграріїв. Цей режим полягає в тому, що сільгоспвиробники можуть отримати податкові пільги при продажу сільськогосподарської продукції, а також при закупівлі засобів виробництва, таких як добрива, насіння, техніка тощо.

- Інші галузі: пільги також можуть надаватися для розвитку інфраструктури, наприклад, для будівництва житлових будинків, а також для підприємств науково-дослідницького та інноваційними напрямку, що може включати звільнення від ПДВ на відповідні послуги.

Система пільг з податку на додану вартість в Україні з одного боку, має переваги та стимулює підприємницьку діяльність, з іншого, має і певну кількість проблем та ризиків фіскального та економічного характеру. Пільгування є важливим інструментом державної податкової політики, спрямованим на підтримку окремих секторів економіки, підприємництва і соціально вразливих груп населення. Однак її застосування викликає дискусії щодо ефективності, прозорості та впливу на економіку.

Серед переваг системи пільг варто позначити: соціальну підтримку особливо важливих послуг (освіта, медицина, житлово-комунальні послуги) зменшує фінансове навантаження на населення. Це дозволяє забезпечити доступність базових потреб для вразливих верств населення. Стимулювання економіки – пільги для окремих секторів (наприклад, аграрного, малого бізнесу чи експортерів) сприяють їхньому розвитку, зменшуючи витрати та підвищуючи конкурентоспроможність. Наприклад, спеціальні режими для аграріїв стимулюють зростання сільськогосподарського виробництва. Підтримка малого бізнесу – звільнення малого бізнесу, що працює на спрощеній системі, від сплати ПДВ дозволяє підприємцям спрямовувати більше ресурсів на розвиток і розширення діяльності, а не на адміністрування податків.

Застосування зниженої ставки ПДВ відображається на зменшенні вартості товарів та послуг. Застосування зниженої ставки або звільнення від ПДВ для певних товарів (медикаменти, продукти харчування) допомагає знижувати їхню кінцеву вартість, що особливо важливо для товарів першої необхідності. Підтримка експорту як головний чинник стабільності економіки та грошової політики. Нульова ставка ПДВ на експорт сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на міжнародних ринках, зменшуючи податкове навантаження на експортерів.

Фактично таке ж розуміння призначення податкових пільг відображається у правозастосуванні норм законодавства Верховним судом. Так, Верховний суд України, постанова від 17.07.2024 у справі № 640/267/24 [2], зокрема, зазначає, що в контексті тлумачення статті 30 ПКУ, яка регламентує надання податкових пільг, а також правової природи податку на додану вартість, слід виходити з аналізу змісту та призначення обумовленого спеціальною нормою 197.1.5 статті 197 ПКУ звільнення від оподаткування -пільги зі сплати ПДВ, та легітимної мети такого звільнення. Цілком очевидно, що головною метою надання пільг зі сплати ПДВ на визначений перелік соціально важливих послуг, є здешевлення вартості таких послуг та, як наслідок, економічна підтримка населення, яке є фактичним споживачем таких послуг. ПДВ є податком, який фактично сплачується кінцевим споживачем послуги в ціні такої послуги.

Однак варто позначити і недоліки системи пільгування ПДВ. Це і втрати бюджету і ризик зловживань. Через непрозорість механізмів надання пільг або слабкий контроль з боку податкових органів створює ризик зловживань. Платники податків можуть використовувати пільги для ухилення від сплати ПДВ, оформляючи фіктивні операції. Також складність адміністрування. Запровадження і контроль пільг з ПДВ ускладнюють податкове адміністрування. Платники повинні готувати додаткову звітність, а податкові органи – перевіряти правомірність їх застосування, що створює додаткове навантаження на обидві сторони. Пільги для окремих сек-

торів чи категорій платників можуть створювати нерівні умови конкуренції. Наприклад, підприємства, що користуються пільгами, можуть мати переваги перед іншими учасниками ринку. І наприкінці, стимулювання тіньової економіки. Складність і неефективність пільгових механізмів іноді підштовхують підприємців до ухилення від оподаткування або переведення діяльності в тіньовий сектор.

Розглянемо досвід інших країн ЄС щодо пільг з ПДВ. Різні країни світу застосовують свої підходи до надання пільг з податку на додану вартість, залежно від рівня економічного розвитку, соціальних пріоритетів та особливостей податкових систем. У країнах ЄС існують уніфіковані принципи регулювання ПДВ, однак кожна країна має право впроваджувати власні пільги та визначати їхні специфічні особливості.

Податок на додану вартість є одним із найпоширеніших непрямих податків у світі. Його стандарти та принципи регулюються міжнародними рекомендаціями, зокрема Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Європейського Союзу (ЄС). Ці стандарти спрямовані на забезпечення уніфікації підходів до оподаткування, зменшення податкових бар'єрів у міжнародній торгівлі та уникнення подвійного оподаткування. Україна, як частина світової економіки та партнер ЄС, активно впроваджує ці стандарти у своє національне податкове законодавство.

Одним із ключових документів, що регулює ПДВ у міжнародному масштабі, є «Модельний договір ОЕСР щодо уникнення подвійного оподаткування» [3]. Він визначає загальні принципи оподаткування міжнародних операцій і рекомендує уникати подвійного нарахування податків на одну й ту саму операцію. Україна використовує цей підхід у своїх угодах про уникнення подвійного оподаткування з іншими країнами. У цьому контексті важливим аспектом є механізм обліку ПДВ у зовнішньоекономічних операціях, що регулюється національним законодавством відповідно до міжнародних рекомендацій.

У процесі інтеграції до Європейського Союзу Україна гармонізує своє законодавство з положеннями Директиви ЄС про ПДВ [4], яка є основним документом

у цій сфері для країн-членів. Директива визначає принципи оподаткування операцій усередині ЄС, зокрема застосування нульової ставки для експорту та імпорту, а також правила щодо податкового кредиту. Україна вже імплементувала низку цих положень, наприклад, застосування нульової ставки до експорту товарів і послуг, що сприяє міжнародній торгівлі.

Ще одним аспектом міжнародних стандартів є уникнення схем ухилення від сплати податків. У цьому напрямі діє «План BEPS» (Base Erosion and Profit Shifting)[5], розроблений OECD і G20. Україна приєдналася до ініціативи BEPS, що дозволяє виявляти та ліквідовувати схеми ухилення від сплати ПДВ, особливо в міжнародних операціях. Наприклад, запроваджено автоматичний обмін податковою інформацією з іншими країнами, що підвищує прозорість фінансових операцій.

Особливу увагу приділено захисту прав платників податків у контексті міжнародних операцій. Міжнародні стандарти наголошують на важливості прозорості адміністрування податків і передбачуваності податкової політики. В Україні ці принципи реалізуються через електронне адміністрування ПДВ, що мінімізує можливості для зловживань і полегшує взаємодію платників податків із податковими органами.

Європейський Союз запровадив єдині правила для гармонізації ПДВ у країнах-членах, які регулюються директивами ЄС. Основні аспекти включають: уніфіковану стандартну ставку ПДВ, яка не може бути меншою за визначений мінімум (15 %); дозволені знижені ставки (не менше 5 %) на соціально важливі товари та послуги, такі як харчові продукти, медикаменти, освіта та використання спеціальних пільг для підтримки окремих галузей або груп населення. При цьому кожна країна має право адаптувати систему ПДВ до національних потреб, зокрема шляхом встановлення різних ставок і звільнень.

Розглянемо приклади пільгових систем у країнах ЄС. У Німеччині застосовується дві основні ставки ПДВ [6]:

1. Стандартна ставка: 19 % на більшість товарів і послуг.
2. Знижена ставка: 7 %, яка діє на соціально значущі товари, зокрема:

а. Продукти харчування (за винятком алкоголю).

б. Ліки та медичні послуги.

с. Книги, газети та культурні послуги.

Німеччина також звільняє від ПДВ освітні послуги, оренду житла та медичне обслуговування.

Франція використовує три ставки ПДВ [7]:

1. Стандартна ставка: 20 %.

2. Знижена ставка: 10 % для ресторанного бізнесу, транспортних послуг, робіт з ремонту житла.

3. Супер-знижена ставка: 5.5 %, яка поширюється на основні продукти харчування, газети, ліки, послуги для інвалідів.

Крім того, у Франції звільнені від ПДВ деякі освітні й медичні послуги. Така політика спрямована на підтримку соціально вразливих категорій населення.

Польща, як і інші країни-члени ЄС, має уніфіковану систему ПДВ із трьома ставками [8]:

1. Стандартна ставка: 23 %.

2. Знижена ставка: 8 %, яка охоплює медичні послуги, ремонт житла, транспорт.

3. Найнижча ставка: 5 % – на основні продукти харчування, книги, ліки.

Особливістю польської системи є активна підтримка аграрного сектору, зокрема пільги для фермерів, які працюють на спрощеній системі оподаткування.

Швеція застосовує одну з найвищих стандартних ставок ПДВ у Європі – 25 %. Проте існують знижені ставки [9]: 12 % – на харчові продукти, готельні послуги та 6 % – на книги, квитки в театри, концерти та інші культурні заходи. Звільнені від ПДВ також медичні та освітні послуги. Швеція також пропонує пільги для підприємств, які займаються відновлюваною енергетикою та екологічними проектами.

В Італії діють такі ставки ПДВ [10]:

1. Стандартна ставка: 22 %.

2. Знижені ставки: 10 % – на послуги готелів, транспорт, окремі продукти харчування та 4 % – на базові харчові продукти, медичні товари, книги. Італія активно використовує пільги для стимулювання сільськогосподарського сектору, забезпечуючи нульову ставку ПДВ на експорт аграрної продукції.

Система пільг з податку на додану вартість в Україні має багато спільного з підходами, які використовуються в країнах Європейського Союзу. Проте, існують суттєві відмінності, що обумовлені рівнем економічного розвитку, соціальними пріоритетами та особливостями податкових систем. Обидві системи використовують пільги для підтримки соціально важливих сфер, таких як освіта, медицина та соціальні послуги. В Україні, як і в країнах ЄС, знижені ставки або нульова ставка діють на певні категорії товарів, зокрема ліки, а також на експорт продукції.

Пільги з ПДВ також зосереджені на підтримці окремих секторів економіки. Україна, подібно до Польщі чи Італії, використовує спеціальні режими для сільськогосподарських виробників. Важливим пріоритетом є забезпечення соціального захисту через пільгові ставки, які спрямовані на зменшення фінансового навантаження на споживачів товарів першої необхідності, наприклад, продуктів харчування чи медичних послуг.

Водночас існують значні відмінності. У більшості країн ЄС стандартна ставка ПДВ є вищою за українську, однак вони застосовують більше варіантів знижень для соціальних та економічних пріоритетів. В Україні пільги з ПДВ часто використовуються як тимчасовий захід для підтримки економіки в умовах кризи. У країнах ЄС такі пільги інтегровані в податкову систему на постійній основі з чіткими механізмами регулювання. Ефективність адміністрування ПДВ також є вищою у країнах ЄС завдяки автоматизації та прозорим механізмам контролю. В Україні, незважаючи на запровадження електронного адміністрування, залишаються високі ризики ухилення від сплати податків.

Серед іншого, в ЄС активно застосовуються супер-знижені ставки ПДВ на базові товари, як у Польщі чи Італії, чого наразі немає в Україні. Українська система потребує більшої гнучкості у визначенні ставок і механізмів адміністрування. Також важливим є удосконалення законодавчої бази, оскільки країни ЄС мають гармонізовані директиви, які регулюють ПДВ та забезпечують єдиний підхід до його адміністрування. Це унеможливорює ухилення

від сплати податків при транскордонних операціях, що залишається проблемою для України.

З досвіду країн ЄС можна зробити висновок, що впровадження диференційованих ставок ПДВ, як у Франції чи Польщі, може суттєво полегшити фінансове навантаження на населення. Оптимізація механізмів контролю, використання автоматизованих систем адміністрування, як у Німеччині чи Швеції, дозволить мінімізувати ризики зловживань. Підтримка малого бізнесу через пільги сприятиме його конкурентоспроможності, як це спостерігається в країнах ЄС. Україна має інтегрувати міжнародні стандарти у свою систему, забезпечивши прозорість надання пільг і гармонізацію правил з європейськими, що сприятиме посиленню довіри до податкової системи.

Таким чином, система пільг з ПДВ в Україні має потенціал для вдосконалення через вивчення та адаптацію найкращих практик країн ЄС. Це дозволить збалансувати соціальну підтримку, економічний розвиток та ефективність податкових надходжень. Система пільг з ПДВ в Україні стикається з низкою проблем, які обмежують її ефективність і створюють ризики для економічної стабільності. Однією з ключових проблем є корупція. Надання пільг іноді стає інструментом для ухилення від сплати податків або привілеювання окремих підприємств чи секторів. Це призводить до значних втрат бюджетних надходжень і порушення принципів справедливості в оподаткуванні.

Другою важливою проблемою є непрозорість механізмів надання пільг. Відсутність чітких і зрозумілих критеріїв для визначення отримувачів пільг сприяє зловживанням і нерівномірному розподілу податкових привілеїв. Це ускладнює моніторинг ефективності таких заходів і знижує довіру до податкової системи. Також слід відзначити недостатню ефективність використання пільг. Часто пільги не досягають своїх цілей, таких як підтримка соціально незахищених категорій населення чи стимулювання розвитку окремих галузей. Натомість вони можуть створювати переваги для великих компаній, які вже мають ресурси для ведення

бізнесу, або ж не враховувати потреби малого бізнесу.

Для вдосконалення системи пільг з ПДВ необхідно перш за все зосередитися на удосконаленні законодавства. Чітка регламентація критеріїв надання пільг дозволить уникнути неоднозначності в їх застосуванні. Слід запровадити механізми регулярного перегляду доцільності пільг, щоб оцінювати їхню ефективність і вплив на економіку.

Автоматизація процесів адміністрування ПДВ також є важливим кроком. Використання сучасних технологій дозволить мінімізувати людський фактор і знизити ризики корупції. Це включає впровадження електронних реєстрів пільг, які будуть доступні для громадськості та дозволять відслідковувати їх застосування в реальному часі. Крім того, необхідно розширити співпрацю з міжнародними організаціями для запозичення найкращих практик у сфері адміністрування ПДВ. Інтеграція європейських стандартів у податкову систему України допоможе зробити її більш прозорою, ефективною та орієнтованою на довгостроковий економічний розвиток.

Висновки і пропозиції. Пільги з податку на додану вартість є важливим інструментом податкової політики, який впливає на економічний розвиток, соціальну стабільність і функціонування державного бюджету. Проведене дослідження дозволяє зробити кілька ключових висновків.

По-перше, система пільг з ПДВ в Україні має значний потенціал для підтримки соціально важливих сфер, стимулювання окремих галузей економіки та полегшення податкового навантаження для певних категорій платників. Звільнення від сплати ПДВ для освітніх, медичних і соціальних послуг, а також пільги для аграрного сектору свідчать про орієнтованість податкової системи на вирішення ключових суспільних викликів.

По-друге, аналіз міжнародного досвіду показує, що країни ЄС успішно використовують багаторівневі системи ставок ПДВ і прозорі механізми адміністрування для забезпечення ефективності податкових пільг. Ці практики можуть стати прикладом для України, зокрема щодо

впровадження супер-знижених ставок на соціально важливі товари та послуги, а також удосконалення механізмів контролю. Однак, виявлено низку проблем, які обмежують ефективність системи пільг в Україні. Корупція, непрозорість і недостатній контроль з боку держави створюють ризики для бюджетних надходжень і сприяють зловживанням. Законодавча база, хоча й має фундаментальну структуру, потребує подальшого вдосконалення для запровадження більш чітких критеріїв і процедур надання пільг.

Запропоновані заходи для вдосконалення системи пільг включають удосконалення законодавства, автоматизацію механізмів адміністрування ПДВ, прозорість у наданні пільг і гармонізацію податкових норм з європейськими стандартами. Ці кроки дозволять знизити рівень корупції, забезпечити ефективне використання пільг і підвищити довіру до податкової системи. Отже, пільги з ПДВ мають потенціал стати більш дієвим інструментом підтримки соціально-економічного розвитку України за умови впровадження прозорих і ефективних механізмів їх надання. Інтеграція міжнародного досвіду та сучасних технологій адміністрування стане запорукою успішної модернізації податкової системи та стимулюватиме стійке економічне зростання країни.

Список використаної літератури:

1. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 2 грудня 2010 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Верховний суд України, постанова від 17.07.2024 у справі № 640/267/24 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120520554>
3. Model Tax Convention on Income and on Capital. URL : https://www.oecd.org/en/publications/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-full-version_9a5b369e-en.html
4. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. Директива Ради ЄС 2006/112/EC про спільну систему податку на додану вартість. URL : <https://eur-lex.europa.eu>
5. Base Erosion and Profit Shifting. URL : <https://www.oecd.org/en/topics/>

- policy-issues/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html
6. Umsatzsteuergesetz. URL : https://www.gesetze-iminternet.de/ustg_1980/index.html
 7. Code général des impôts. URL : https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069577
 8. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług. URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040540535>
 9. Mervärdesskattelag (1994:200). URL : https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/mervardesskattelag-1994200_sfs-1994-200/
 10. Decreto del President della repubblica 26 ottobre 1972, n. 633 Istituzione e disciplina dell'imposta sul valore aggiunto. (Ultimo aggiornamento all'atto pubblicato il 26/03/2025). URL : <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:presidente.repubblica:decreto:1972-10-26;633>
 11. Аналітичні звіти Світового банку щодо податкових реформ в Україні. URL : <https://worldbank.org>
 12. Taxation and Customs Union. Європейська комісія. Аналітичний огляд систем ПДВ в країнах ЄС. URL : https://ec.europa.eu/taxation_customs
 13. Дейвіс Г. Право внутрішнього ринку Європейського Союзу : монографія. Пер.з англ. Н. Волянчук. Київ : Інтерна-ука, 2019. 408 с.
 14. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція) : [монографія] / В. Л. Андрущенко; Т. В. Тучак. – Київ : Алерта, 2013. – 384 с.
 15. Андрущенко В. Л. Податкові системи зарубіжних країн : навчальний посібник / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. – 210 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні» ; т. 176). ISBN 978-966-337-649-3.
 16. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в XX столітті. (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів : Каменяр, 2000. С. 287.
 17. Варналій З. С. Бюджетна стратегія України : формування в умовах посилення євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / З. С. Варналій // Фінанси України. – 2016. – № 6. – С. 124–127. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2016_6_10
 18. Васильєв, О. С. «Гармонізація податкового законодавства України з нормами ЄС». URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Biletska_Hanna/Harmonizatsiia_podatkovo_ho_zakonodavstva_ukrainski_realii.pdf
 19. Дахнова О. Є., Білик М. Ю. Оцінка індикаторів фіскальної ефективності ПДВ в Україні. Молодий вчений. 2017. № 7(47). С. 431–435.
 20. Крисоватий А., Гуцул І. Фіскальна ефективність ПДВ із ввезених на митну територію України товарів. Економіст. 2015. № 5. С. 7–9.
 21. Луніна І. О., Білоусова О. С. Оцінка втрати доходів бюджету від ПДВ. Економіка та держава. 2017. № 5. С. 13–18.
 22. Мельник, І. О. «Ефективність використання пільг з ПДВ : міжнародний досвід і українська практика» URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/41.pdf
 23. Соколовська А. М., Кошук Т. В. Податкова політика в Україні в контексті тенденції реформування оподаткування у країнах ЄС. Фінанси України. 2012. Випуск 1. URL : https://finukr.org.ua/docs/FU_12_01_094_uk.pdf
 24. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність : навч. – метод. посіб. / Н. М. Ткаченко. – Київ : Алерта, 2004. – 554 с.

References:

1. Tax Code of Ukraine. Law of Ukraine No. 2755-VI of December 2, 2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Supreme Court of Ukraine, resolution of 17.07.2024 in case No. 640/267/24 URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120520554>
3. Model Tax Convention on Income and on Capital. URL : https://www.oecd.org/en/publications/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-full-version_9a5b369e-en.html
4. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. Council Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax. URL : <https://eur-lex.europa.eu>
5. Base Erosion and Profit Shifting. URL : <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html>

6. Umsatzsteuergesetz. URL : https://www.gesetze-im-internet.de/ustg_1980/index.html
7. Code général des impôts. URL : https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069577
8. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług. URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040540535>
9. Mervärdesskattelag (1994:200). URL : https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/mervardesskattelag-1994200_sfs-1994-200/
10. Decree of the President of the Republic 26 October 1972, n. 633 Istituzione e disciplina dell'imposta sul valore aggiunto. (Ultimo aggiornamento all'atto pubblicato il 26/03/2025). URL : <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:presidente.repubblica:decreto:1972-10-26;633>
11. Analytical reports of the World Bank on tax reforms in Ukraine. URL : <https://worldbank.org>
12. European Commission. Analytical review of VAT systems in EU countries. URL : https://ec.europa.eu/taxation_customs
13. Davis G. Law of the internal market of the European Union : monograph. Transl. from English. N. Volyanyuk. Kyiv : Internauka, 2019. 408 p.
14. Andrushchenko V. L., Tuchak T. V. Moral and ethical imperatives of taxes and taxation (Western tradition): [monograph] / V. L. Andrushchenko ; T. V. Tuchak. – Kyiv: Alerta, 2013. – 384 p.
15. Andrushchenko V. L. Tax systems of foreign countries : a textbook / V. L. Andrushchenko, T. V. Tuchak. – Irpin : University of the State Fiscal Service of Ukraine, 2021. – 210 p. – (Series "Tax and Customs Affairs in Ukraine" ; vol. 176). ISBN 978-966-337-649-3
16. Andrushchenko V. L. Financial thought of the West in the 20th century. (Theoretical conceptualization and scientific issues of public finance). Lviv : Kamenyar, 2000. P. 287.
17. Varnalii Z. S. Budget strategy of Ukraine : formation in the context of strengthening European integration processes [Electronic resource] / Z. S. Varnalii // Finance of Ukraine. – 2016. – No. 6. – P. 124–127. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2016_6_10
18. Vasyliiev, O. S. "Harmonization of tax legislation of Ukraine with EU norms". URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Biletska_Hanna/Harmonizatsiia_podatkovoho_zakonodavstva_ukrainski_realii.pdf
19. Dakhnova O. E., Bilyk M. Yu. Assessment of indicators of fiscal efficiency of VAT in Ukraine. Young scientist. 2017. No. 7(47). P. 431–435.
20. Krysovaty A., Hutsul I. Fiscal efficiency of VAT on goods imported into the customs territory of Ukraine. Economist. 2015. No. 5. P. 7–9.
21. Lunina I. O., Bilousova O. S. Estimation of budget revenue loss from VAT. Economy and State. 2017. No. 5. P. 13–18.
22. Melnyk, I. O. "Effectiveness of using VAT benefits : international experience and Ukrainian practice" URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/41.pdf
23. Sokolovska A. M., Koshchuk T. V. Tax policy in Ukraine in the context of the trend of tax reform in EU countries. Finance of Ukraine. 2012. Issue 1. URL : https://finukr.org.ua/docs/FU_12_01_094_uk.pdf
24. Tkachenko N. M. Tax systems of countries around the world and Ukraine. Accounting and reporting : teaching. – methodical. manual. / N. M. Tkachenko. – Kyiv : Alerta, 2004. – 554 p.

Khalaburdin S. Tax and legal regulation of VAT benefits in Ukraine and the EU: comparative analysis and prospects for adapting national legislation

The article examines the system of value added tax (VAT) benefits in Ukraine and analyzes the legislation of some European Union countries on VAT benefits, including Germany, Italy, Poland, and Sweden. A comparative analysis and prospects for adapting Ukrainian national legislation in the context of European integration are presented. The proposed measures to improve the current system include the modernization of legal norms, the automation of VAT administration mechanisms, the establishment of transparent and accountable procedures for granting tax benefits, and the harmonization of tax regulations with EU standards. These steps aim to reduce corruption, enhance the efficient use of tax benefits, and increase public trust in the national tax system.

The analysis of international experience demonstrates that EU member states successfully implement multi-tiered VAT rate systems, with differentiated rates tailored to the economic

and social significance of goods and services. These systems are supported by advanced digital tools and clear administrative procedures that contribute to transparency and accountability. Ukraine can benefit from these practices, particularly in the implementation of super-reduced VAT rates for essential goods such as food, medicine, and educational services. At the same time, the introduction of robust monitoring and evaluation mechanisms is essential to prevent misuse.

The research also identifies systemic challenges that hinder the effectiveness of the Ukrainian VAT benefits system. These include a lack of transparency in decision-making, inadequate state oversight, and the prevalence of corruption-related practices that lead to unjustified granting of tax privileges. In many cases, VAT benefits are not aligned with strategic socio-economic goals and are used selectively, undermining fair competition and distorting the market. The current legislative framework, while broadly in line with international principles, requires significant improvement. In particular, the establishment of clear eligibility criteria, measurable impact indicators, and periodic reviews of tax benefit policies is necessary.

In conclusion, the study emphasizes the importance of aligning Ukraine's VAT benefits system with EU best practices as a crucial step toward successful economic and institutional integration. Implementing comprehensive reform based on transparency, efficiency, and accountability will not only increase fiscal sustainability but also contribute to a more equitable and growth-oriented tax environment.

Key words: tax benefits, value added tax, value added tax rates, indirect taxation in the countries of the European Union.